

vre- - de, vre- de zijn bin- nen uw mu- - ren,
 Mo- ge er vre- - de, vre- de zijn bin- nen uw
 bin- nen uw mu- ren en vei- lig- heid in
 mu- ren, uw mu- ren en vei- lig- heid in

p *poco più mosso* *poco f* *poco f*

♯ Zeer rustig en soepel-vloeiend te zingen, zoral de fragmenten die geen vaste maatindeling hebben.

CIMS-CONGRES TE SALZBURG

HERMAN STRATEGIER

I

MEN KAN DE CONSOCIATIO INTERNATIONALIS MUSICAE SACRAE niet betichten van een gebrek aan activiteiten. Zoals bekend, werd CIMS op 22 november 1963 tijdens het tweede Vaticaanse Concilie te Rome gesticht. Na eerder belegde congressen in Rome (1950), Wenen (1954), Parijs (1957) en Keulen (1961), droeg CIMS in 1966 de verantwoordelijkheid voor het vijfde internationale kerkmuziekcongres te Chicago-Milwaukee. Symposia vonden plaats in Salzburg (1971, 1972, 1973), Maastricht en Le Mans (beide 1973).

In 1971 overleed de componist Jan Mul. Als hommage aan een groot musicus en een beminlijk mens, nam de „componistenkring” van de Nederlandse St.-Gregoriusvereniging het initiatief tot het schrijven van enkele werken voor gemengd koor. De cyclus van zes bestaat uit de volgende composities: „Twee spreuwen” van Mathieu Dijker, „Courage de fille” van B. Kahmann, „Italiaans lied” van de Albert de Klerk, „Trinklied” van Maurice Pirenne, „Vermaan aan de Spanjaarden” van Edward Stam en „Winternacht” van Herman Strategier.

In samenwerking met het Allgemeiner Caecilien Verband voor de duitstalige landen, bood CIMS van 26 augustus tot 2 september jl. een interessant, maar overvol programma van velerlei kerkmuziek aan. Een van de plechtigheden, getiteld *Melos cantantes gloriae* (hymnum novum concinimus, in memoriam dedicationis cathedralis Salisburgensis 774-1974), maar in werkelijkheid een erg lang uitgevallen soort Lof, stond rechtstreeks in verband met het Domjubileum.

(Elders in dit blad zal bericht worden over de vergaderingen en muziekwetenschappelijke bijeenkomsten. In deze regels zullen de voornaamste muzikale gebeurtenissen de revue passeren.)

Men kan zich voorstellen dat uit een overvloedig aanbod van maar liefst een-en-twintig liturgische plechtigheden en kerkmuziekconcerten binnen zeven dagen, een keuze gemaakt moest worden. Daarom was het maar goed, dat het uitstapje naar Linz en St. Florian - in verband met de 150ste herdenking van Bruckners geboortejaar - voorafging aan het eigenlijke congres. Had men dit toch na afloop georganiseerd, dan zou een onvermijdelijk gevoel van over-verzadiging wellicht tot het besluit genoopt hebben er van af te zien. Dan zou men gemist hebben: een waarlijk schitterende uitvoering van Bruckners e-moll Messe in de nieuwe Dom van Linz door het Domkoor Linz en de verenigde koren van Dallas en St. Paul (USA) o.l.v. Joseph Kronsteiner, een goede uitvoering van de Missa „Ut, re, mi, fa, sol” van Palestrina (Amerikaanse koren o.l.v. Richard J. Schuler) en een interessant Bruckner-herdenkingsuur in het Stift St. Florian (Domkoor Poznan, Amerikaanse koren en A. Kropfreiter, de huisorganist van St. Florian).

Tijdens de vele, meest pontificale hoogmissen en andere plechtigheden, werd vanzelfsprekend veel aandacht besteed aan muzikaal en artistiek verantwoordelijke vertolkingen van het gregoriaans. Met name het grote aandeel van de Schola Gregoriana van het Ward-Instituut te Roermond o.l.v. Jos Lennards, dwong respect en bewondering af. Maar ook de scholae van Einsiedeln, Lublin, Poznan leverden uitstekende prestaties. Op enkele liturgische aspecten van de plechtigheden kom ik later nog terug.

Van de goede tot indrukwekkende uitvoeringen die ik bijwoonde, memoreer ik o.a. Mozarts Requiem door het Salzbuger Domkoor en het Mozarteum-orkest o.l.v. A. Dawidowicz, Monteverdi's *Vespro della beata Vergine* (integraal) door Pro Cantione Antiqua uit Londen en de Cappella Carolina (Aken) o.l.v. R. Pohl, Missa Paschalis van Palestrina's Poolse tijdgenoot Marcin Leopolda (1589) door het Domkoor van Poznan o.l.v. Z. Bernat. Speciale aandacht verdienen enkele waarlijk bijzondere kerkmuzikale gebeurtenissen. Vooreerst de Mis voor twee gemengde koren van de in Nederland levende Zwitserse componist Frank Martin (geb. 1890). Voor mij was de kennismaking met deze bijzonder rijke, schitterend klinkende mis het belangrijkste evenement van het gehele congres. De geheel eigen en nieuwe klank dankt het werk bepaald niet aan experimenten, maar aan een persoonlijke, zeer geïnspireerde verwerking van de tekstinhoud. Er behoeft geen twijfel over te bestaan dat Frank Martin's fascinerende mis, zoals zovele van zijn andere composities, een waar meesterwerk is. (Ik hoop hier in een volgend artikel uitvoerig op terug te komen.) De uitvoering tijdens een avondmis in de Dom door het Domkoor van Augsburg o.l.v. Rudolf Brauckman, was van even hoge kwaliteit als de compositie zelf.

Op dezelfde dag werd 's ochtends de „Missa Internationalis” en een daarbij behorende „Fanfare for festivals” van de Belgisch-Amerikaanse componist Noël Goemanne (geb. 1929) in de Abteikirche St. Peter gezongen. De mij tot dan toe onbekende componist heeft voor een merkwaardige bezetting (koor, hobo, 3 trompetten, pauken en orgel) een bijzonder feestelijke partituur geschreven. De hier en daar folkloristisch beïnvloede totaalklank was, in een zeer levendig ritme, wellicht wat populair, maar nergens banaal. Een misschien op Amerikaanse toestanden betrekking hebbende exuberantie heeft de componist gelukkig niet verleid tot alleen-maar feestelijke oppervlakkigheid. De fris aandoende, zeker niet ouderwetse klanktaal blijft geënt op de verworvenheden van een lange kerkmuzikale historie. Onder leiding van Ralph. S. March S.O.Cist. hebben de verenigde koren van Dallas en St. Paul, een instrumentaal ensemble en de componist aan het orgel, de Missa Internationalis met vuur en verve ten gehore gebracht.

Een derde memorabele uitvoering betrof de wereldpremière in de Kollegienkirche van het driedelige oratorium „De Tempore” van de Oostenrijkse componist Cesar Bresgen (geb. 1913). Aan de zeer verzorgde uitvoering door een drietal vocale solisten, cantorij van de voormalige kloosterkerk Tegernsee, het Mozarteumorkest o.l.v. Jeanpierre Faber, kan het niet gelegen hebben dat dit nieuwe oratorium een niet geheel overtuigende indruk achterliet. Teksten van diverse dichters, maar vooral van St. Augustinus (Confessiones), betrekking hebbend op het begrip „tijd”, worden door koor en vocale solisten afwisselend gezongen en gesproken. De gezongen gedeelten, vooral van het koor, verraden de bekwame hand van een uitgesproken vocale componist, die nieuwe klankverworvenheden niet uit de weg gaat. Het orkestrale aandeel echter blijft wat steken in weinig overtuigende hedendaagse kunstgrepen als clusters, lang tremolerende lage strijkers, harde tutti-accorden etc. Het geheel maakte zodoende een wat tweeslachtige indruk. Het meest imponerend, althans voor mij, was nog de Proloog, aan het eind van het werk overigens herhaald als Epiloog.

Het sympathieke domkoor van Poznan o.l.v. Zdzislaw Bernat bracht in de Franziskanerkirche een programma „Polonia gloriam Mariae jubilans”. Naast enkele oude juweeltjes (een eenstemmige hymne „Bogurdzica Dziewica” uit de 12e-13e eeuw en een Dufay-achtig motet „Badz wiesiola Panno czysta” van een anonieme componist uit 1490), stelde de rest van het programma wat teleur. Muziek van enige allure was er niet bij.

Het idee om voor dit congres nieuwe werken te laten componeren mag een lofwaardig initiatief genoemd worden. Voor het Proprium van de pontificale zondaghoogmis in de Dom hebben Hermann Schroeder (Introitus in het Duits), ondergetekende (Graduale in het Nederlands), Paul Manz (Offertorium in het Engels) en Harald Dreö (Communio in het Slowaaks) geschreven. Van opzet zonder meer interessant, kon deze „Missa variis linguis”, als haast vanzelfsprekend, toch geen eenheid worden. Andere nieuwe composities, bij verschillende gelegenheden gezongen, hebben, voorzover ik die gelegenheden kon bijwonen, geen blijvende indruk nagelaten. De componisten van die nieuwe werken waren Fritz Goller (geb. 1914), Florian Dabrowski (1913), Paul Manz (1921), J. Doppelbauer (1918), diverse Zwitserse componisten, Michael Kuntz (1915) en Hubert Paulmichl (1935).

Van de concerten of missen die ik niet heb kunnen bijwonen vermeld ik een orgelconcert in de grote zaal van het Mozarteum door Gaston Litaize, Missa

Hercules Dux Ferrariae van Josquin (Cappella Carolina o.l.v. R. Pohl), Requiem van Michael Haydn (Amerikaanse koren o.l.v. R. Schuler), Missa Sine nomine van Ph. de Monte (kathedrale koor van Antwerpen o.l.v. Jan Schrooten), motetten en orgelwerken van diverse Zwitserse componisten, „Felix et Regula” voor koor, soli en orkest van Ronald Bisegger. Het spreekt vanzelf dat de eigen organisten van de verschillende domkoren vóór, tijdens en ná de diensten hun waardevolle medewerking verleenden.

II

Het ligt voor de hand dat een genootschap als CIMS aan de liturgische verzorging van de diverse plechtigheden tijdens het Salzburger congres grote aandacht zou besteden. De oude luister van een hoogmis met een celebrerende bisschop, talrijke assistenten, rijke gewaden etc. etc. kan indrukwekkend zijn, zeker als men door de versoberde praktijken ten onzent toch enig heimwee koestert naar die oude luister. Met name heeft de pontificale hoogmis in de nieuwe Dom van Linz, wellicht mede door de schitterende uitvoering van Bruckner's e-moll Messe, mij diep getroffen.

Toch ontkwam althans ik niet aan de indruk dat vooral liturgisch, het accent tijdens dit congres meer op „conservare” dan op „promovere” lag. In één, weliswaar niet strikt liturgisch, element, namelijk de al te veelvuldig gehouden en al te lange preken, was in feite alléén maar sprake van „conservare”, en dan nog op een wijze die in Nederland eenvoudig niet meer denkbaar is. Afgezien van deze toch wel tekenende bijkomstigheid, drong zich, bij iedere volgende hoogmis sterker, het enigszins onbehaaglijke gevoel op, dat in zeker opzicht de klok, zoal niet terug-, dan toch stilgezet was. De gulle invoering en praktisering van de volkstaal alléén is wel een winst, maar geen wezenlijke progressie in het liturgisch gebeuren, als andere elementen al te zorgvuldig in de „oude staat” gehandhaafd worden. De liturgische bedrijvigheid in museumachtige toestanden, hoe kleurrijk ook gedaan, deed enigszins anachronistisch aan. Zoiets als een historisch gelegenheids-kijkspel, fleurig, rijk-aangekleed, maar met een te grote omhaal van gebaren en ceremoniën de kern van de zaak enigszins wegduwend. Van de andere kant, dit tussen haakjes, bevredigt een dienst in een rijke barokkerk, waarbij twee brandende kaarsen en één Pfarrer in alleen maar een zwarte toga de enig liturgische attributen waren, ook niet. Dit heb ik meegemaakt tijdens een evangelische dienst in Amorbach op de heenreis naar Salzburg.

Lang geleden heeft Hendrik Andriessen mij eens uiteengezet dat hij bij zijn missen ook het proprium componeerde, omdat hij een samengaan van muziek van verschillende stijlen in één dienst (gregoriaans en meerstemmige muziek dus) onaanvaardbaar achtte. Destijds kon ik die mening niet delen, waarschijnlijk wegens de gewinning van de dagelijkse praktijk. In Salzburg werd ik echter sterk herinnerd aan het standpunt van Andriessen en wel zo, dat ik het voor bijna honderd procent kon onderschrijven. De „stijlbreuk” drong zich veel minder hinderlijk op bij diè gelegenheden waar oude en zeer oude meerstemmige muziek gezongen werd.

Een sprekend voorbeeld van een liturgisch en muzikaal niet te verantwoorden stijlmenging was de hoogmis waarbij Goemanne's Missa Internationalis werd gezongen. De te kleine ruimte van het priesterkoor van de St. Peter maakte

een hinderlijk „op-en-afgaan” van het uitgebreide koor noodzakelijk. De tussendoor gezongen klassieke motetten sloten stilistisch al niet aan bij de zo anders gearde muziek van Goemanne. En nog minder het overigens door de Roermondse schola uitstekend gezongen gregoriaanse *proprium*.

Zou de muzikale kant van de liturgische ontwikkeling in Nederland er niet mee gebaat zijn, als er een streven op gang kon komen waarbij strikter dan voorheen het geval was, gregoriaans en meerstemmige muziek gescheiden worden? Zéker nu een bescheiden herstel van het gregoriaans zich begint te manifesteren, ligt er wellicht een kans om in dit opzicht wat meer orde op zaken te stellen. En laten we er in 's hemelsnaam voor waken het gregoriaans te verlagen tot een soort achtergrondmuziek. De opvatting dat men naar meerstemmige muziek, vooral als er een grote naam boven staat, *wel* en naar gregoriaans *niet* aandachtig behoeft te luisteren, leeft, bemerk ik zo nu en dan, nog steeds helaas. Goed luisteren naar goede kerkmuziek, en daar behoort het merendeel van het gregoriaanse repertorium zeer zeker toe, is ook een vorm van bidden!

Stellig kan ook in muzikaal opzicht de zo aangeprezen pluriformiteit meehelpen, zinnig, maar verstaanbaar gestalte te geven aan een nieuwe liturgie, mits men zich niet verliest in tijdelijke modeverschijnselen, maar zich concentreert rondom het mysterie van de Eucharistie.